

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Λίγο πριν τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο Ιωσήφ Στάλιν είχε συμφωνήσει πως για το μεταπολεμικό καθεστώς της Κίνας πρώτιστα θα είχαν λόγο οι Αμερικανοί. Ο πρόεδρος Franklin Roosevelt θεωρούσε ότι ο εθνικιστικής πρόεδρος της Κίνας Τσιανγκ Κάι Σεκ θα έπρεπε να παραμείνει στην εξουσία. Στόχος των Αμερικανών ήταν η σύγκρουση των κομμουνιστών του Μάο Τσε Τουνγκ με τους εθνικιστές του Τσιανγκ Κάι Σεκ να μην έφτανε στο σημείο του εμφυλίου πολέμου. Για το σκοπό αυτό το Δεκέμβριο του 1945 ο στρατηγός George Marshall μετέβη στην Κίνα για να συμβιβάσει τις διαφορές μεταξύ κομμουνιστών και εθνικιστών. Ωστόσο, η άτεγκτη στάση του Κάι Σεκ, που πίστευε πως θα είχε την αμέριστη αμερικανική στήριξη, οδήγησε σε ρήξη τις συνομιλίες.¹

Από την άνοιξη του 1946 οι δύο πολιτικές παρατάξεις ενεπλάκησαν σε στρατιωτική σύγκρουση. Καθώς το Εθνικιστικό Κόμμα (Κουαομιτάνγκ) υπερείχε στρατιωτικά, ο Κόκκινος Στρατός του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας επέλεξε την τακτική του ανταρτοπολέμου. Έως το 1948 είχε εξισοροπήσει την κατάσταση και στις 21 Απριλίου 1949 κατέλαβε την έδρα του Τσιανγκ Κάι Σεκ, Νανκίγκ.² Οι Κουαομιτάνγκ τελικά νικήθηκαν σε όλη την ηπειρωτική χώρα και διέφυγαν στο νησί της Φορμόζας (Ταϊβάν) όπου εγκαταστάθηκε η κυβέρνησή τους. Ο Μάο Τσε Τουνγκ εισήλθε νικητής στη 1 Οκτωβρίου 1949 στο Πεκίνο και ανακήρυξε την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας.³

1. Niu Jun (1998), 'Guomindang and CCP Policies Toward the United States During the Period of the Marshall Mediation', σε Larry Bland (επιμ.), *George C. Marshall's Mediation Mission in China: December 1945 – January 1947*, Λέξινγκτον Βιρτζίνια: George Marshall Foundation, σ. 235-254.

2. Christopher R. Lew (2009), *The Third Chinese Revolutionary Civil War, 1945-49: An Analysis of Communist Strategy and Leadership*, Λονδίνο: Routledge, σ. 74 επ.

3. Ενρίκο Φαρντέλλα (2007), *Μάο Τσε Τουνγκ*, Αθήνα: Καστανιώτη, σ. 46-48.

Κατά τον κινεζικό εμφύλιο οι Σοβιετικοί τήρησαν διακριτική στάση. Προαναφέρθηκε η αναγνώριση από τον Στάλιν της αμερικανικής επιρροής στην Κίνα. Σε αντάλλαγμα ο Τσιανγκ Κάι Σεκ υπέγραψε με τον Ιωσήφ Στάλιν στις 14 Αυγούστου 1945 σινοσοβιετική συμφωνία. Με αυτή η ΕΣΣΔ αποκτούσε προνόμια στη Μαντζουρία, ενώ η Κίνα αναγνώριζε την ανεξαρτησία της εξωτερικής Μογγολίας. Το ΚΚΚ κατέκρινε τη στάση των Σοβιετικών ως επιθετική και χαρακτήρισε τη συμφωνία προδοτική έναντι των Κινέζων ομοϊδεατών τους. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων, εμφανέστερα κατά το τέλος της, οι Σοβιετικοί στήριξαν τους κομμουνιστές του Μάο. Αντιθέτως, οι Αμερικανοί από την αρχή των συγκρούσεων τάχθηκαν στο πλευρό του Τσιανγκ Κάι Σεκ και εφοδίασαν τους εθνικιστές⁴.

Μετά τη λήξη τη νίκη του Μάο ο Αμερικανός πρόεδρος Harry Truman αναγνώρισε την εθνικιστική κυβέρνηση στην Ταϊβάν ως εκπρόσωπο της Κίνας και αρνιόταν κάθε συμμετοχή της ΛΔΚ στον ΟΗΕ. Μάλιστα η στήριξη των Αμερικανών στους Κουαομιτάνγκ ήταν τόσο έντονη που εύλογα γίνεται λόγος για «λόμπυ της Κίνας», το οποίο επηρέαζε την αμερικανική εξωτερική πολιτική.⁵

Το 1950 οι Αμερικανοί ήδη είχαν τροποποιήσει την εξωτερική τους πολιτική. Δεν αρκούσαν στην ανάσχεση του κομμουνισμού αλλά στόχευαν στη διακοπή της επέκτασής του, ακόμα και ενόπλως. Αυτό φάνηκε στον πόλεμο της Κορέας, που οι ΗΠΑ υπό την αιγίδα του ΟΗΕ ενεπλάκησαν στη σύγκρουση Βόρειας – Νότιας Κορέας.⁶ Οι Κινέζοι στήριξαν τους κομμουνιστές της Βόρειας Κορέας και τα Ηνωμένα Έθνη το 1951 χαρακτήρισαν τη ΛΔΚ εισβολέα.⁷ Το σκεπτικό των Κινέζων ήταν πως οι Αμερικανοί θα μπορούσαν να επεκταθούν μετά την Κορέα και στην Κίνα, επαναφέροντας τους Κουαομιτάνγκ. Η εμπλοκή της Κίνας οδήγησε κατά την πρώτη περίοδο του πολέμου τους Βορειοκορεάτες σε νίκες, αλλά οι Αμερικανοί εξισορρόπησαν την κατάσταση. Οι τελευταίοι έφτασαν στο σημείο να μελετούν τη χρήση πυρηνικών πληγμάτων στη Βόρεια Κορέα και στην Κίνα, γεγονός που ήταν σε γνώση των Κινέζων. Λιγότερο η σκλήρυνση της αμερικανικής στάσης και περισσότερο (αλλά συνδυαστικά) η αλλαγή στη σοβιετική ηγεσία μετά το θάνατο του Στάλιν οδήγησαν τις αντιμαχόμενες πλευρές σε έναρξη συνομιλιών⁸. Σαν αποτέλεσμα ο πό-

4. Dieter Heinzig (2015), *The Soviet Union and Communist China 1945-1950: The Arduous Road to the Alliance*, Λονδίνο: Routledge, κεφ. 2.

5. Kevin Peraino (2017), *A Force So Swift: Mao, Truman, and the Birth of Modern China, 1949*, Νέα Υόρκη: Crown, σ. 296-297.

6. John L. Gaddis (2004), *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*, Οξφόρδη: Oxford University Press, σ. 89-126.

7. Michael Sheng (2014), 'Mao's Role in the Korean Conflict: A revision', *Twentieth Century China*, τομ. 39, τευχ. 3, Σεπτ 2014, σ. 269-290.

8. Ιωάννης Στεφανίδης (2010), *Ασύμμετροι εταίροι. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα: Πατάκη, δ' εκδ., σ. 46.

λεμος έληξε με τα δύο κορεατικά κράτη στο ίδιο σύνορο. Ταυτόχρονα, η συνεισφορά των Σοβιετικών δεν ήταν τέτοιας έκτασης ώστε να μπορούσε να γείρει την πλάστιγγα υπέρ των κομμουνιστικών δυνάμεων. Στην ουσία ο εμφύλιος της Κορέας μετατράπηκε σε σύγκρουση Κίνας – ΗΠΑ. Ωστόσο δεν επικράτησε στο εσωτερικό της Αμερικής η άποψη του Douglas Mac Arthur να επιτεθούν και στην Κίνα —ακόμα και με πυρηνικά όπως προαναφέρθηκε— και τελικά ο εμφύλιος έληξε δίχως τη στρατιωτική ήττα της ΛΔΚ⁹. Όμως οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν να αποτρέψουν την επέκταση της κινεζικής επιρροής. Στα πλαίσια αυτά επιδίωξαν τη δημιουργία, το Σεπτέμβριο του 1954, του Συμφώνου Νοτιοανατολικής Ασίας (SEATO: South East Asia Treaty Organization) με τη συμμετοχή κρατών που ανησυχούσαν για τις προσπάθειες των Κινέζων να στηρίξουν απόπειρες εγκαθίδρυσης κομμουνιστικών καθεστώτων στη χώρα τους, όπως η Ταϊλάνδη ή οι χώρες της Ινδοκίνας¹⁰. Οι Αμερικανοί στόχευαν στην περικύκλωση της ΛΔΚ και στην αποθάρρυνση επεκτατικών βλέψεων του Μάο μέσω της δημιουργίας μιας «υγειονομικής ζώνης» —συμπεριλαμβάνοντας στο SEATO και το Πακιστάν— γύρω από την ηπειρωτική Κίνα.¹¹

Η στρατιωτική εμπλοκή της Κίνας στην Κορέα είχε παρενέργειες και στο εσωτερικό της χώρας. Από τη μία, σταμάτησε η προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης που είχε υιοθετήσει ο Μάο μετά την εγκαθίδρυση της λαϊκής δημοκρατίας, με σκοπό την ανόρθωση της κατεστραμμένης από τον εμφύλιο ηπειρωτικής Κίνας. Από την άλλη, έδωσε αφορμή στο κομμουνιστικό καθεστώς να εκκαθαρίσει εσωκομματικούς αντιπάλους και μέλη της αστικής τάξης. Εφαρμόστηκε η «εκστρατεία των τριών αντι»: Η ηγεσία ΚΚΚ στράφηκε κατά της διαφθοράς, αλόγιστης σπατάλης και γραφειοκρατίας εντός του κόμματος. Αυτή επεκτάθηκε στα «πέντε αντι» με τους Κινέζους καπιταλιστές να κατηγορούνται ως υπεύθυνοι για την κακή συμπεριφορά των κρατικών υπαλλήλων και για την αργή πρόοδο στις δημεύσεις ατομικής περιουσίας κατά την αγροτική μεταρρύθμιση¹². Ωστόσο η εκβιομηχάνιση της Κίνας παρέμενε αργή. Η λήξη του πολέμου της Κορέας και η αργή πρόοδος στην οικονομική ανάπτυξη της ΛΔΚ έστρεψε το 1953 το Μάο στην ΕΣΣΔ. Οι Σοβιετικοί παρείχαν τεχνογνωσία και υλική βοήθεια, ώστε να υλοποιηθεί το πρώτο πενταετές κινεζικό πλάνο¹³.

9. Shu Guang Zhang (1995), *Mao's Military Romanticism: China and the Korean War, 1950-1953*, Λώρενς Κάνσας: University Press of Kansas.

10. Ο οργανισμός υπήρξε θνησιγενής, αφού απέτυχε στο ρόλο του τόσο στον εμφύλιο του Λάος όσο και στη σύγκρουση του Βιετνάμ και τυπικά μόνο συνέχισε τη λειτουργία του ως το 1977.

Βλ. Leszek Buszynski (1983), *SEATO: The Failure of an Alliance Strategy*, Σιγκαπούρη: Singapore University Press, σ. 44 επ.

11. Στεφανίδης, σ. 47.

12. Φαρντέλα, σ. 57.

13. Jonathan D. Spence (1991), *The Search for Modern China*, Νέα Υόρκη: WW Norton & Company, κεφ. Planning the new society.

Το 1956, με αφορμή την αναταραχή στην Ανατολική Ευρώπη (σε Πολωνία και Ουγγαρία), ο Μάο προβληματιζόταν για τη σταθερότητα του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Κίνα. Προκειμένου να μην υπάρξουν αναταραχές σε βάρος της κυριαρχίας του ΚΚΚ, το 1957 επέτρεψε την έκφραση κριτικής. Έμεινε χαρακτηριστική η φράση του Μάο —που δανείστηκε από το φιλόσοφο της αρχαιότητας Τσουάνγκ Τσου— «ας ανθίσουν χίλια λουλούδια, ας αντιπαρατεθούν εκατό σχολές». Ωστόσο το κύμα αμφισβήτησης σε βάρος του καθεστώτος ήταν τέτοιο που ο Μάο ανέκρουσε πρύμνα και οι αμφισβητίες διώχθηκαν¹⁴. Σε μια προσπάθεια να ξεπεραστεί η εσωτερική αναταραχή που προκάλεσαν τα «εκατό λουλούδια», το κομμουνιστικό καθεστώς προώθησε ακόμα πιο έντονα το κοινωνικό και οικονομικό του πρόγραμμα.

Από τις αρχές του 1958 εφάρμοσε το σχέδιο για το «μεγάλο άλμα προς τα εμπρός». Πρόκειται για ίδρυση λαϊκών κολεκτίβων και κομμούνων σε αγροτικό, βιομηχανικό, βιοτεχνικό και εμπορικό επίπεδο. Ταυτόχρονα εκπονήθηκε το δεύτερο πενταετές πλάνο της περιόδου 1958-1962. Ο στόχος του ΚΚΚ ήταν η Κίνα να ξεπεράσει σε παραγωγή χάλυβα σε 15 χρόνια το Ηνωμένο Βασίλειο. Παρότι κάτι τέτοιο ήταν ουτοπικό, οι Κινέζοι κομμουνιστές δε δίστασαν να εφαρμόσουν ένα ευρύ πρόγραμμα κολεκτιβοποίησης της αγροτικής παραγωγής και βιομηχανοποίησης με έμβαση στη σιδηρουργία. Τα αποτελέσματα της κεντρικά ελεγχόμενης οικονομίας ήταν απογοητευτικά¹⁵. Η βιομηχανική παραγωγή δεν αυξήθηκε, ενώ η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων —και δη του χάλυβα— ήταν κάκιστη. Ως προς την αγροτική παραγωγή, ιδίως στον τομέα των δημητριακών, σχεδόν κατέρρευσε¹⁶. Σε αυτό συνέβαλε ο συνδυασμός κακών σοδειών, οικολογικής επιβάρυνσης από την κρατική πολιτική καταπολέμησης των «τεσσάρων μαστίγων» και κυρίως των σπουργιτιών¹⁷, αλλά και η αποχώρηση των Σοβιετικών τεχνικών συμβούλων από την Κίνα¹⁸. Τελικά το «μεγάλο βήμα εμπρός» οδήγησε σε λιμό και εκατομμύρια θανάτους στην Κίνα και κατ' επέκταση σε οικονομική και δημογραφική κρίση¹⁹. Παρόλα αυτά ο Μάο δεν επέτρεψε την έκφραση αντιρρήσεων: Χαρακτηριστικότερη

14. Zhiyue Bo (2014), *The History of Modern China*, Νέα Υόρκη: Simon & Schuster, κεφ. 7.

15. Wei Li και Dennis Tao Yang (2005) 'The Great Leap Forward: Anatomy of a Central Planning Disaster', *Journal of Political Economy*, τομ. 113, τευχ. 4, σ. 840-877.

16. Dennis Tao Yang (2008), 'China's Agricultural Crisis and Famine of 1959-1961: A Survey and Comparison to Soviet Famines', *Comparative Economic Studies*, τομ. 50, τευχ. 1, σ. 1-29.

17. Judith Rae Shapiro (2001), *Mao's War Against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, σ. 67-94.

18. Zhijia Shen και Xia Yafeng (2011), 'The great leap forward, the people's commune and the Sino-Soviet split', *Journal of Contemporary China*, τομ. 20, τευχ. 72, σ. 861-880.

19. Kim Seonghoon, Belton Fleisher και Jessica Ya Sun (2017), 'The Long-term Health Effects of Fetal Malnutrition: Evidence from the 1959-1961 China Great Leap Forward Famine', *Health Economics*, τομ. 26, τευχ. 10, σ. 1264-1277.

ήταν η περίπτωση της αποπομπή του 1959 του υπουργού Αμυνας Πενγκ Ντεχουάι και η αντικατάστασή του από τον Λιν Μπιάο. Τελικά ο Κινέζος ηγέτης κατάφερε να συσπειρώσει το ΚΚΚ γύρω του και έτσι το 1960 το «μεγάλο άλμα» επεκτάθηκε και στις πόλεις της Κίνας²⁰. Ωστόσο ήταν σαφές πως η πολιτική του «μεγάλου άλματος» είχε αποτύχει, αν και το γεγονός αυτό δεν κλυδώνισε τη θέση του κομμουνιστικού καθεστώτος.

Την περίοδο από το 1960 έως το 1964 ο Μάο φαινόταν πως δεν ήταν αυτός που ασκούσε πραγματικά την εξουσία στην Κίνα, περιοριζόμενος σε ρόλο συμβόλου και όχι του ηγέτη. Ασκήθηκε κριτική σε βάρος του τόσο από τον πρώην γενικό γραμματέα του ΚΚΚ Ντενγκ Ξιάο Πινγκ όσο και από τον πρόεδρο της Κίνας Λίου Σάοκι· ο πρώτος, παρότι εξορίστηκε, παρέμεινε στη ζωή, αφού ο Μάο εκτιμούσε τις ικανότητές του και θεωρούσε ότι θα μπορούσε να τον αξιοποιήσει μελλοντικά, ενώ αντίθετα ο Σάοκι πέθανε φυλακισμένος²¹. Προκειμένου ο Μάο να επανακτήσει την εξουσία στράφηκε στην προσωπολατρία. Πρέσβευε ότι αυτός και όχι το ΚΚΚ ήταν που πραγματικά τηρούσε τις αξίες της επανάστασης. Σε συνεργασία με τον Λιν Μπιάο κράτησε το στρατό με το μέρος του και προλείανε το έδαφος για την περίοδο της πολιτιστικής επανάστασης²². Το 1964 εκδόθηκε το εμβληματικό έργο του «Σκέψεις του Μάο» —το φημισμένο κόκκινο βιβλιαράκι που έγινε έμβλημα της πολιτιστικής επανάστασης²³— και κινητοποίησε τα λαϊκά στρώματα να στραφούν τόσο ενάντια στο κομμουνιστικό κόμμα όσο και ενάντια στους «αστούς». Το 1966 θεωρείται έτος ορόσημο, καθώς τότε ξεκίνησε η «Μεγάλη Προλεταριανή Πολιτιστική Επανάσταση»²⁴. Ο τίτλος αναφέρεται κατ' ευφημισμό, αφού πρόκειται για μια περίοδο έντονης βίας κατά την οποία ο Μάο κινητοποίησε τις μάζες να στραφούν κατά κάθε καθεστηκυίας αρχής: Από το ΚΚΚ έως τα πανεπιστήμια, οι μάζες ασκούσαν βίαια κριτική και ιδίως οι φοιτητές, από όπου προήλθε και η πλειονότητα των Ερυθροφρουρών. Η Κίνα οδηγήθηκε σε βαθιά περίοδο εσωστρέφειας καθώς ο Μάο απέρριπτε κάθε ξένη πολιτιστική επιρροή. Κυριάρχησε η φανατισμένη βία και στη χώρα επικράτησε ατμόσφαιρα τρομοκρατίας²⁵. Παρότι το πρόγραμμα της πολιτιστικής επανάστασης θεωρητικά εκτάθηκε έως το 1976, ήδη από το

20. Frank Dikötter (2010), *Mao's Great Famine – The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958-62*, Λονδίνο: Bloomsbyry, σ. 103, 333, 337.

21. Φαρντέλλα, σ. 82.

22. Qiu Jin (1999), *The Culture of Power: Lin Biao Incident in the Cultural Revolution*, Στάνφορντ: Stanford University Press, σ. 62

23. Alexander C. Cook (2014), *Mao's Little Red Book: A Global History*, Νέα Υόρκη: Cambridge University Press 2014, σ. xiii.

24. Roderick MacFarquhar και Michael Schönhals (2006), *Mao's Last Revolution*, Χάρβαρντ: Harvard University Press, σ. 14.

25. Ό.π., σ. 102, 117.

1969 ο Μάο ανέκτησε τον έλεγχο του κομμουνιστικού κόμματος. Το ΚΚΚ από αποδιοπομπαίος τράγος έγινε ξανά ο πυλώνας διατήρησης της εξουσίας του²⁶.

Οι σχέσεις της ΛΔΚ με την ΕΣΣΔ αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης κινεζικής ιστορίας. Με τη συνθήκη φιλίας του 1950, η ΕΣΣΔ ενίσχυσε σημαντικά την Κίνα, με δάνειο 300 εκ. δολαρίων, στρατιωτικό υλικό, επιστροφή των πόλεων Πορτ Άρθρουρ και Νταϊρέν αλλά και από την άλλη οι Κινέζοι αναγνώρισαν την ανεξαρτησία της Μογγολίας²⁷. Μετά τη λήξη του κορεατικού εμφυλίου ο Μάο μπόρεσε κατά τα προαναφερόμενα να στρέψει την προσοχή του στο εσωτερικό, αλλά, δεν παρέλειψε να προβάλλει τις απόψεις του για τη θέση της Κίνας μεταξύ των κομμουνιστικών χωρών. Με αφορμή τη διάσκεψη της Γενεύης για το Βιετνάμ το 1954, η ΛΔΚ εμφανίστηκε ως προασπιστής τόσο του κομμουνιστικού Βόρειου Βιετνάμ όσο και των συμφερόντων των ασιατικών κρατών έναντι της αποικιοκρατίας²⁸. Μάλιστα εκεί έγινε και η πρώτη προσέγγιση με τις ΗΠΑ, όταν ο πρωθυπουργός Τσου Εν Λάι πρότεινε την έναρξη συζητήσεων με τους Αμερικάνους. Ένα χρόνο αργότερα, στην Αφροασιατική Διάσκεψη του Μπαντούγκ της Ινδονησίας, ο Τσου Εν Λάι εμφανίστηκε υπέρμαχος της αποαποικιοποίησης και προσπάθησε να παρουσιάσει την Κίνα φυσικό ηγέτη των χωρών της Ασίας και της Αφρικής που δεν ήθελαν να ενταχθούν σε κάποιον από τους δύο συνασπισμούς²⁹. Την ίδια περίοδο η ΛΔΚ αρνήθηκε να συμμετέχει στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας, παρότι αρχικώς το στήριξε³⁰. Ήταν, βέβαια, ξεκάθαρο ότι ναι μεν η Κίνα εμφανιζόταν αυτόνομη έναντι της ΕΣΣΔ, αλλά ο Μάο δεν αμφισβητούσε την πρωτοκαθεδρία του Στάλιν στην ηγεσία του παγκόσμιου κομμουνισμού.

Μετά το θάνατο του Στάλιν ο Μάο ήταν αντίθετος με την αποσταλινοποίηση που ακολούθησε ο νέος ηγέτης της ΕΣΣΔ Νικίτα Χρουστώφ. Παρότι ο τελευταίος είχε επισκεφθεί το Πεκίνο το 1954 (όπου συμφωνήθηκε η προώθηση της οικονομικής συνεργασίας και η ενίσχυση της Κίνας με αποστολή χιλιάδων Σοβιετικών τεχνικών και πολιτικών συμβούλων), δεν κατάφερε να αναπτύξει ομαλές σχέσεις με το Μάο³¹. Η ένταση μεταξύ ΕΣΣΔ και ΛΔΚ άρχισε να υποδαυλίζεται το 1956. Ο Μάο θεωρούσε πως κακώς η νέα σοβιετική ηγεσία κατέκρινε το σταλινισμό (και δη την προσωπολατρία), ενώ ήταν αντίθετος και στην προώθηση του δόγματος της ειρη-

26. Ό.π., σ. 285, 292.

27. Lorenz M. Lüthi (2008), *The Sino-Soviet split: Cold War in the Communist World*, Νέα Υερσέη: Princeton University Press, σ. 31.

28. Ang Cheng Guan (1997), *Vietnamese Communists' Relations with China and the Second Indochina War (1956-62)*, Τζέφερσον Βόρειας Καρολίνας: McFarland. σ. 1-11.

29. Dick Wilson (1984), *Zhou Enlai. A Biography*, Νέα Υόρκη: Viking, σ. 200 επ.

30. Lorenz M. Lüthi (2007), 'The People's Republic of China and the Warsaw Pact Organization, 1955-63', *Cold War History*, τομ. 7, τευχ. 4, σ. 479-494.

31. Lüthi, *The Sino - Soviet split: Cold War in the Communist World*, σ. 40.

νικής συνύπαρξης μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Η ιδεολογική σύγκρουση μεταξύ των Μάο και Χρουστσόφ άρχισε να έχει σαφείς προεκτάσεις και στις σινοσοβιετικές σχέσεις. Ωστόσο, οι διμερείς επαφές παρέμεναν σε υψηλά επίπεδα: Το 1957 οι Σοβιετικοί προμήθευσαν τη ΛΔΚ με υλικό για κατασκευή πυρηνικών όπλων. Ταυτόχρονα φάνηκε πως η ΕΣΣΔ ξεπερνούσε τις ΗΠΑ στον τεχνολογικό αμυντικό τομέα, μετά την εκτόξευση διηπειρωτικού πυραύλου και δορυφόρου στο διάστημα. Ο Μάο θεώρησε πως «ο ανατολικός άνεμος υπερिशύει του δυτικού»³² και πίεσε για εντονότερη αντιπαράθεση του κομμουνιστικού μπλοκ με τη Δύση· η σοβιετική ηγεσία γνωρίζοντας πως φαινομενικά μόνο η Σοβιετική Ένωση υπερίσχυε των Αμερικανών δεν επιθυμούσε να οξυνθούν οι σχέσεις μεταξύ των δύο συνασπισμών. Από τη μια ο Μάο ήταν υπέρ της ένοπλης αντιπαράθεσης με τη Δύση, θεωρώντας πως αυτή θα γινόταν σε μέσω συμβατικών όπλων που τα κομμουνιστικά κράτη υπερείχαν. Από την άλλη, ο Χρουστσόφ είχε επίγνωση των καταστρεπτικών συνεπειών ενός πυρηνικού πολέμου (αντιλαμβανόταν ότι η σύγκρουση δε θα παρέμενε σε επίπεδο συμβατικών όπλων αλλά ότι οι αντίπαλοι θα κατέφευγαν στο πυρηνικό του οπλοστάσιο) και δεν επιθυμούσε να ασκήσει επιθετικότερη πολιτική έναντι των Αμερικανών, όπως επιθυμούσε ο Μάο³³. Το 1958 οι σχέσεις ΕΣΣΔ – ΛΔΚ δοκιμάστηκαν όταν η Κίνα επιχειρήσε να καταλάβει τις νήσους Μάτσου και Κίνμεν στο στενό της Ταϊβάν, παρά τη σαφή αμερικανική στήριξη στον Τσιανγκ Κάι Σεκ³⁴. Ο Χρουστσόφ —μην έχοντας ενημερωθεί από τον Μάο— δε στήριξε την κινεζική επίθεση. Ουσιαστικά δε ρίσκαρε πυρηνικό πόλεμο με τις ΗΠΑ, αφού οι Αμερικανοί απειλούσαν με πυρηνικά χτυπήματα κατά σοβιετικών και κινεζικών εδαφών σε περίπτωση κατάληψης της Φορμόζας. Οι Κινέζοι θεώρησαν προδοτική τη στάση του Χρουστσόφ³⁵. Ο τελευταίος διέκοψε τις συμφωνίες οικονομικής βοήθειας αλλά και την εγκατάσταση σοβιετικών πυρηνικών σε κινεζικό έδαφος (συμφωνούσε μόνο αν αυτά βρισκόταν σε σοβιετικές βάσεις, δίχως δυνατότητα ελέγχου από τους Κινέζους)³⁶. Στα μέσα Σεπτεμβρίου 1959 ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης μετέβη στην Ουάσινγκτον, όπου στις 25-27 του μήνα είχε συνομιλίες με τον πρόεδρο Dwight Eisenhower. Η ΛΔΚ αντέδρασε έντονα στην προσέγγιση ΗΠΑ – ΕΣΣΔ. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ο Χρουστσόφ δεν στήριξε την Κίνα που είχε καταστείλει

32. Michael Schoenhals (1986), 'Mao Zedong: Speeches at the 1957 "Moscow Conference"', *Journal of Communist Studies*, τομ. 2, αρ. 2, σ. 109-126.

33. Peter Calvocoressi (2004), *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, Αθήνα: Τουρίκη, σ. 200.

34. Nancy Bernkopf Tucker (2005), *Dangerous Strait: the U.S.–Taiwan–China Crisis*, Νέα Υόρκη: Columbia University Press, κεφ. 7.

35. Lüthi, σ. 80, 103.

36. Michael Sheng (2008), 'Mao and China's Relations with the Superpowers in the 1950s: A New Look at the Taiwan Strait Crises and the Sino–Soviet Split', *Modern China*, τομ. 34, τευχ. 4, σ. 477-507.

εξέγερση στο Θιβέτ, μη θέλοντας να θυσιάσει την Ύφεση με τις ΗΠΑ χάρη της ΛΔΚ. Αμέσως μετά, ο ηγέτης της ΕΣΣΔ επισκέφθηκε το Πεκίνο. Στις 2 Οκτωβρίου 1959 ο Μάο τόνισε στον Χρουστσώφ ότι η Σοβιετική Ένωση ήταν ευνοϊκά διακείμενη προς τους Αμερικανούς, μη στηρίζοντας την Κίνα³⁷. Με αφορμή το περιστατικό της κατάρρευσης αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροπλάνου τύπου U2 ο Μάο ανέμενε ότι ο Χρουστσώφ θα τηρούσε επιθετική στάση έναντι των Αμερικανών. Η σύγκρουση των δύο κρατών κορυφώθηκε το Νοέμβριο του 1960 κατά τη διεθνή διάσκεψη των κομμουνιστικών και εργατικών κομμάτων στο Βουκουρέστι. Οι Κινέζοι κατηγορήσαν την ΕΣΣΔ για στροφή στα καταναλωτικά αγαθά και στον υλισμό, τονίζοντας πως αντιθέτως ο Μάο εφάρμοζε ορθά το μαρξισμό και το λενινισμό³⁸. Είχε προηγηθεί τον Ιούλιο η απόσυρση από την Κίνα 1.400 Σοβιετικών τεχνικών, γεγονός που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, συντέλεσε και αυτό στην αποτυχία του «άλματος εμπρός». Από την πλευρά του, ο Μάο κατηγορήσε τον ηγέτη της ΕΣΣΔ για τους λιμούς και τους θανάτους στην Κίνα³⁹. Η κίνηση του Χρουστσώφ κρίνεται λανθασμένη, αφού όλη η στήριξη που παρείχε ΕΣΣΔ στην Κίνα από το 1949 λησμονήθηκε και για τους Κινέζους το γεγονός είχε χαρακτήρα προδοσίας έναντι της αλληλεγγύης μεταξύ κομμουνιστικών χωρών⁴⁰. Το ρήγμα στις σχέσεις των δύο χωρών επιβεβαιώθηκε το 1962 κατά την ένοπλη σύρραξη Κίνας και Ινδίας. Παρότι ο Χρουστσώφ είχε συναινέσει στην κινεζική επίθεση —ώστε κατά τη διάρκεια της εγκατάστασης των πυραύλων στην Κούβα να μην έχει ανοικτά μέτωπα με το Μάο— στη συνέχεια δεν στήριξε την Κίνα όταν οι Αμερικανοί (στο ενδιάμεσο είχε λήξει η κρίση της Κούβας) έφτασαν ένα βήμα πριν την εμπλοκή τους στη σύρραξη υπέρ της Ινδίας⁴¹. Ως προς την προαναφερθείσα πυραυλική κρίση του '62, οι Κινέζοι κατηγορήσαν τη Σοβιετική Ένωση πως δε στάθηκε στο πλευρά του Κουβανού ηγέτη Fidel Castro. Το 1963 κατήγγειλαν τη συνθήκη μερικής απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών: Θεωρούσαν αφενός πως η ΕΣΣΔ και πάλι ενέδιδε στην αμερικανική πολιτική, αφετέρου ότι η συνθήκη έπληττε τη ΛΔΚ, διότι θα την εμπόδιζε να αναπτύξει το πυρηνικό της οπλοστάσιο⁴². Στα μέσα της δεκαετίας του '60

37. "Discussion between N.S. Khrushchev and Mao Zedong," 2 Οκτωβρίου 1959, History and Public Policy Program Digital Archive, Archive of the President of the Russian Federation (APRF), φακ. 52, τ. 1, d. 499, ll. 1-33, αντίγραφο στη συλλογή Volkogonov, Manuscript Division, Library of Congress, Ουάσινγκτον, (μετάφραση Vladislav M. Zubok), διαδικτ.: <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112088> τελευταία προσπέλαση 19 Σεπτεμβρίου 2019.

38. Chi-kwan Mark (2012), *China and the World since 1945 – An international History*, Λονδίνο: Routledge, σ. 45 επ.

39. Ό.π., σ. 48, 50.

40. Φαρντέλλα, σ. 75.

41. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου (2016), 'Ο σινοϊνδικός πόλεμος του 1962', *Καθημερινή*, φύλλο 7^{ης} Φεβρουαρίου 2016.

42. Chi-kwan Mark, σ. 53.